



Veikanter kan inneholde mange plantearter som også er viktige for insekter. Foto: Wenche Dramstad/NIBIO

Veikantene – levested for mange plantearter og pollinerende insekter.

Veikanter blir ofte oversett og undervurdert som biologisk viktige områder. Men selv om de er smale er de mange, lange og finnes på kryss og tvers over store deler av landet. Derved utgjør de samlet et stort areal. Vi har sett på hvilke planter som lever i veikantene i jordbrukslandskapet, og har funnet at det er et stort plantemangfold der. Dette mangfoldet gjør at veikanter også kan være et viktig levested for mange insekter.

MANGE VEIER I JORDBRUKSLANDSKAPET

Jordbrukslandskapet i Norge er ikke tilfeldig fordelt. Jordbruksarealene ligger gjerne i nærheten av der folk bor, nettopp fordi tilgang på gode ressurser, som jordbruksareal, var viktig for de første bosetterne. I dag skaper dette imidlertid utfordringer, etter hvert som byer og tettsteder brer seg utover den dyrkbare jorda. Som en konsekvens av dette har politikerne

vedtatt mål om jordvern og satt en øvre grense for hvor mye jordbruksareal som kan bygges ned.

Denne geografiske samvariasjonen mellom hvor folk bor, og den tilhørende aktiviteten innen handel og næring, gir også behov for transport. Og transport betyr i veldig mange sammenhenger veier. Følgelig er jordbrukslandskapet oppdelt av veier på kryss og

ters. Status og endring i jordbrukslandskapet arealbruk og arealfordeling overvåkes gjennom 3Q-programmet (Stokstad mfl. 2016) på cirka 1000 flater, der hver flate er én km². Dette programmet kartlegger også hvor mye bilvei, traktorvei, gangvei og stier som finnes i jordbrukslandskapet, og resultatene fra overvåkingen viser tydelig at det ikke bare er mye vei i jordbrukslandskapet, men også at dette er noe som øker svært mange steder (Stokstad 2020).

DER DET ER VEIER ER DET VEIKANTER

Antall kilometer vei er relativt enkelt å kartlegge. Det vi vet mindre om, er arealet vi nærmest «får med på kjøpet», nemlig veikantene. Dette er noe vi ønsker å løfte frem. Veikanter er en del av det vi kaller landskapets «mellomrom». Men det betyr ikke at disse arealene er mindre viktige. Veikantene kan variere ganske mye i bredde og innhold, avhengig av at veistandard og -kategori medfører ulike krav til sikkerhetssoner blant annet. Det de har til felles er at de er lange, relativt smale areal. Det gjør dem generelt lite synlig i arealstatistikken. Videre har de en høy grad av sammenheng. Det kan være viktig fra et økologisk perspektiv, ved at det gir muligheter for forflytning og spredning for enkelte arter. Gitt at veikantene samlet sett utgjør ganske mye areal i jordbrukslandskapet, antar vi også at de kan være viktige leveområder for mange organismer.

VEIKANTER HAR ARTSMANGFOLD

Det er ikke noe nytt at veikanter kan ha et høyt arts-mangfold, men allikevel har disse arealene ikke fått noen særlig oppmerksomhet før relativt nylig. Statens vegvesen har imidlertid hatt prosjekter som har sett på artsrikdom i veikanter (f.eks. Auestad og Rydgren 2014). Andre undersøkelser har vist at for eksempel orkidéer tilsynelatende kan finne seg til rette i veikanter (NHM 2020). I Sverige merker de enkelte steder veikanter som er spesielt artsrike.

Det er flere årsaker til at veikanter kan ha et høyt arts-mangfold. Dels er de, til tross for sin utforming, svært variert når det gjelder viktige økologiske forhold som f.eks. grunnforhold, jordsmonn og tilgang på lys. Det er også av stor betydning hvordan veikantene skjøttes. Mange veikanter slås, én eller to ganger per år. Dette er bakgrunnen for at veikanter i en artikkel allerede på 1980-tallet ble omtalt som «The longest meadow», den lengste enga (Schullery 1987). Veikanter kan også fungere som steder der grasmarksarter kan sikres fortsatt overlevelse, gitt riktig skjøtsel (Auestad og Rydgren 2012). Denne skjøtselen gir grunnlag for at arter som egentlig er tilpasset slått eller beite kan finne egnede leveområder i veikantene.



Det finnes mange typer veikanter og veistandarder. Det har betydning for skjøtsel og naboareal, som spiller en viktig rolle for plantemangfoldet som lever i veikanten. Her en veikant mellom en kommunal vei og beitemark på Lista. Foto: Christian Pedersen.

For mange plantearter er det positivt at veikanter er relativt stabile areal. I motsetning til for eksempel åkerreiner eller smale restareal langs gjerder i jordbrukslandskapet blir veikantene i stor grad liggende på samme sted over lengre tid og de skjøttes på stort sett samme måte år etter år. Skjøtselen gjør dessuten at de i liten grad gror igjen med busker og trær. Derved blir også lysforholdene stabile og gode.

VEIKANTER – «BARE» ET MELLOMROM?

I 2019 og 2020 undersøkte vi plantemangfoldet langs veikanter i jordbrukets kulturlandskap på ti 1 km² store overvåkingsflater i fylkene Viken og Innlandet. De veiene som ble undersøkt var stort sett mindre veier, kommunale veier, noen fylkesveier eller gårdsveier, med eller uten fast dekke. Totalt har vi kartlagt alle plantearter langs 143 ulike strekninger med veikanter i jordbrukslandskapet. Resultatene våre bekrefter at veikanter i jordbrukslandskapet er egnede levesteder for mange plantearter.

Totalt registrerte vi 332 ulike karplantearter langs de undersøkte veikantene. Det utgjør 10 prosent av den norske karplantefloraen som inneholder cirka 3300 arter (Solstad og Elven 2021). Det var variasjon mellom de ulike veikantene, noe som blant annet kan skyldes ulik grad av påvirkning fra omkringliggende



En artsrik veikant i Sverige der det er satt opp skilt for å informere allmennheten. Foto: Wenche Dramstad/NIBIO.

areal, og at de er ulike i bredde. Det er også ulikt hvilke andre areal, for eksempel skog eller eng og beitemark, de henger sammen med, noe som også kan påvirke artsmangfoldet lokalt. Den mest artsrike veikanten hadde 88 arter mens den minst artsrike veikanten hadde 12 arter. Gjennomsnittet var 46,5 arter.

Generelt vises den samme tendensen i veikanter som tidligere er vist i andre undersøkelser (Hestmark 1998). Noen få arter finnes nærmest overalt, mens mange arter finnes bare et mindre antall steder. Innen de arealene vi har kartlagt var det 28 arter som fantes i mer enn 50 prosent av de 143 veikantene, mens 304 arter fantes i mindre enn halvparten.

De ti vanligste artene i veikantene vi har undersøkt er vist i tabell 1. Syv av de ti artene er viktige planter for pollinerende insekter, som humler og bier. Veikanter er altså ikke bare levested for et relativt høyt antall plantearter, men veikanter er også et sted der pollinerende insekter kan finne næring og leveområder.

Basert på våre kartlegginger ser vi altså at det er et relativt høyt artsmangfold av karplanter på denne type arealer og at mange av de vanlige artene også er viktige pollen- og nektarressurser for insekter. Fjellstad mfl. (2022) har registrert både humler og

Tabell 1: De ti prosentvis vanligste artene i de 143 veikantene vi kartla i 2019 og 2020. Av de ti er syv viktige planter for pollinerende insekter, slik som humler og villbier. Disse er markert i **fet skrift**.

Art	Prosentvis forekomst i veikantene
Ugrasløvetann-gruppa	80
Rødkløver	80
Ryllik	78
Ugrasbalderrå	78
Fuglevikke	77
Føllblom	76
Åkertistel	74
Groblad	74
Hundekjeks	73
Kveke	72

sommerfugler på de samme flatene. Resultatene fra denne undersøkelsen viste et høyt antall individer langs kantene de undersøkte.

Ferdselsveier og veikanter i jordbrukslandskapet representerer samlet sett et betydelig areal. Da er det vanskelig å komme utenom at dersom veikantene skjøttes riktig kan de være viktige for mange insektspopulasjoner i et landskap der blomsterressursene er på tilbakegang (Pedersen mfl. 2020).



Veikanter viser seg å være viktige fordi de mange steder er siste levested for slåtteeengevegetasjon. Men det er viktig med riktig skjøtsel. Her en veikant med 20 års mellomrom. Det øverste bildet viser blomsterflor i 1990 det nederste bildet er etter sprøyting i 2009. Foto: Leif Hauge (1990)/Oskar Puschmann (2009)/NIBIO.

REFERANSER:

- Auestad, I. og Rydgren, K. 2012. Road Verges: Potential Refuges for Declining Grassland Species Despite Remnant Vegetation Dynamics. *Annales Botanici Fennici*. 48. 289-303. 10.5735/085.048.0401.
- Auestad, I. og Rydgren, K. 2014. Restaurering av artsrik engvegetasjon i vegkanter. Statens vegvesens rapporter. Nr. 351
- Fjellstad, W., Dramstad, W. og Pedersen, C. 2022. Pollinatorer i jordbrukslandskapet. NIBIO POP 8 (5).
- Hestmark, G. 1998. Planter I åkerlandskapet – sjeldent å være vanlig, vanlig å være sjelden. i Framstad, E. og Lid, I. B. (1998). *Jordbrukets kulturlandskap: forvaltning av miljøverdier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- NHM 2020. Why road verges are important habitats for wildflowers and animals. <https://www.nhm.ac.uk/discover/why-road-verges-are-important-wildlife-habitats.html>. Nedlastet 9/2/2021.
- Pedersen, C., Kapfer, J. og Sickel, H. 2020. Plantefunn i beitemarker og brakklagte enger – observerte endringer over 10 år og betydningen for pollinerende insekter. NIBIO rapport, 6 (173).
- Schullery, P., 1987. The longest meadow. *American Forests*: September/October, s. 51-52.
- Solstad H. og Elven R. 2021. Artsgruppeomtale karplanter (Pteridophyta, Pinophyta og Magnoliophyta). Norsk rødliste for arter 2021. Artsdatabanken. <https://www.artsdatabanken.no/Rodliste2021/Artsgruppene/Karplanter> Nedlastet 9/12/2021
- Stokstad, G., Fjellstad, W. J. og Dramstad, W. 2016. Overvåking av jordbrukets kulturlandskap. NIBIO POP 2(34).
- Stokstad, G. 2020. Landskapsovervåking. Tabellsamling for Norge. NIBIO rapport 6(142).

Prosjektet er finansiert av Landbruksdirektoratet, Klima- og miljøprogrammet, prosjektnr. 2018/64329, Agros 100981.

FORFATTERE:

Christian Pedersen og Wenche Dramstad, Avdeling for landskapsovervåking.